

הִלְבוּת צִיצִית סִמָּן יוֹ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה לשוק]

לְעֵינֵי שְׂהִיָּה נִקְרָא שְׂמוֹ בַת ד' כְּנָפוֹת¹³.

הולך ברשות הרבים הוא בהצנע, כתב לעיל (סי' י ס"ק ל) שלא שייך בזה משום מראית העין.

[משנ"ב ס"ק ט]

לְקַח לוֹ בְּגָד שֶׁל ד' כְּנָפוֹת וְלְהַטִּיל בוֹ צִיצִית כְּדִי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת⁶.

6) מבואר בד"ה, שדין חינוך לענין מצות ציצית הוא משעה שיוודע הקטן להתעטף. אמנם, מדברי הרמ"א שכתב שיוודע הקטן לאחר הציצית בידו בשעת קריאת שמע, משמע לכאורה שגיל חינוך הוא כשיוודע הקטן לקרוא, שהוא מאוחר מגיל חינוך של עטיפה. ויש שביארו ככוונת הרמ"א (וכן נקט בשו"ת פאת שדך ח"ב סי' ה), שמדובר בקטן שבא עם אביו לבית הכנסת, ובשעה שהציבור קורין קריאת שמע יודע הוא להחזיק את הציצית בידו.

והמנהג בזה, כתב השערי תשובה (ס"ק ד) בשם הא"ר (ס"ק ב) להלבישו טלית קטן כשיוודע לדבר, ולפחות כשיגיע לגיל שלש. והוסיף הגרי"ש אלישיב (קונטרס חינוך הבנים שעל ידי כולל אברכים רחובות סכ"ב) שהמנהג הוא מגיל שלש גם אם מתלכלך כל היום מחול ומבוז.

[משנ"ב שם]

וְשִׁעוֹר טְלִיתוֹ, כְּתֹב בְּפִי'מְגִדִים בְּסִמָּן טז וּבְדִרְךָ הַחַיִּים שֶׁהוּא כְּדִי לְהַתְעַשֵּׂף בוֹ רֵאשִׁי וְרַבִּי שְׁלֹמֹ¹⁶.

6) באופן המדידה, כתב בספר ארחות רבנו (ח"א עמ' כב) שבאורך מודד מתחילת גבו כולל ראשו, ומשיעור זה צריך רוב. וברוחב מספיק שמקיף רוב היקף הגוף, היינו הגב והצדדים.

[משנ"ב שם]

וְאִם יֵשׁ בוֹ זֶה הַשְּׁעוֹר, אִזְ צִרְיָה אָבִיו לְהַטִּיל בוֹ צִיצִית וּלְבָרְךָ עֲמוּז¹⁷. וְאִם אֵין בוֹ זֶה הַשְּׁעוֹר, אֵין מְכַרְכִּין עָלָיו¹⁸.

7) אמנם לענין אתרוג שאול, הביא לקמן (סי' תרנב ס"ק כח) שיטת הראשונים שמקיימים בו מצות חינוך ביום ראשון של דסוכות, אף על פי שצריך לכתוב, ובביאור שיטתם כתב בשעה"צ שם (ס"ק לו). שהם סוברים שמצות חינוך היא רק על עצם המצוה ולא על פרטי המצוה, ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' נב) דייק מדבריו, שסובר שצריך הדין כדעה זו. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ו) כתב, שיש לחלק בין אתרוג שאול שאי אפשר לחנך את הקטן בכך מחמת קטנותו, כיון שאין הקטן יכול להקנות האתרוג לאחרים, לבין מצות ציצית, שאפשר לחנך את הקטן ללבוש בגד כשיעור ולקיים את המצוה כתיקונה.

8) אמנם, אם עדיין לא הגיע לגיל חינוך של מצות ציצית אך הגיע לגיל חינוך של ברכות, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שיכולים להרגילו לברך כדי לחבב עליו את המצוות, אף אם אין בטלית קטן כדי שיעור ראשו ורובו. והגרש"ז אויערבך (שיח הלכה אות כ) כתב, שהגם שאסור לחנך בדבר הפסול למצוה גם את מי שלא הגיע לחינוך, מ"מ בציצית שהיא מצוה חשובה מאד ומצוהה כל היום, וגם קטנים שהם בני שלש וארבע שנים עדיין לא הגיעו לחינוך, על כן אין לגעור במחנכים אותם לברך. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (קונטרס מצות חינוך ואיסור שקר סכ"ב) שמדין חינוך יכול הקטן לברך.

[ביה"ל שם]

וּבְאֵמַת אֵין דִּין זֶה פְּרוּר, דִּישׁ אִמְרִים דְּכַעֲיֵן כְּדִי רֵאשִׁי וְרַבִּי בֵּין בְּאֶרֶךְ וּבֵין בְּרַחֲבֵיהֶם¹⁴.

14) ובביאור דבריו כתב החזו"א (שם), שצריך שיכסה הבגד את גוף האדם בין אם יתן את אורך הבגד לאורך קומתו, ובין אם יתן את רוחב הבגד לאורך קומתו. וסיים שם, שעדיין אין הלשון מכונן, וגם אינו מובן מה ענין זה לחיבור שני חצאי הטלית על ידי קרסים.

סִמָּן יוֹ

מִי הֵם הַחֲזִיכִים בְּצִיצִית

[משנ"ב ס"ק ד]

דְּאֵף מִי שְׂאִינוֹ מְצַנֵּה וְעוֹשֶׂה יֵשׁ לוֹ שְׂכָר¹.

1) ומה שיש רשות בידה ללבוש ציצית, ביאר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ג דבר הלכה אות כג) שהיינו דוקא במקום שמטילות ציצית על שמלות שלהן, אבל להתעטף בטלית שלנו אסור להן, שהוא כלי גבר על אשה.

[משנ"ב שם]

וְשִׁנְךָ לֹמֵר וְצִנְנִי בֵּין שְׂהִיָּה וְנִצְטוּ, גַּם הֵם יֵשׁ לָהֶם שְׂכָר².

2) אמנם לברך לכתחילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קצ ס"ד ד"ה יטעום) לענין תקיעת שופר, שכיון שלא נזכר שום רמז מצוה בשי"ס על הנשים, יותר טוב היה שהן עצמן גם כן לא יברכו, אלא שלא נוכל למחות בידן על כך.

וגוי המקיים מצוה, דעת הגרש"ז אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא) שאף על פי שיש לו שכר, מ"מ אין הוא שייך באמירת 'צונני'.

[משנ"ב ס"ק ה]

לְאוֹ חוֹכֵת גְּבָרָא, שְׂאִינוֹ תָּבֵב לְקָנוֹת לוֹ טְלִית כְּדִי שְׂהִיָּה בְּצִיצִית³.

3) ומטעם זה כתב לקמן (סי' כה ס"ק ב) לגבי מי שאין ידו משגת לקנות גם ציצית וגם תפילין, שיקנה תפילין, משום שאותן הוא חייב להניח ואם אינו מניח הרי הוא בכלל פושעי ישראל, ואילו בציצית הוא מחוייב רק אם יש לו בגד של ארבע כנפות. עוד כתב שם, שאם אין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין אינו חייב לחזור על הפתחים כדי לקנותן.

[משנ"ב ס"ק ו]

וְאוּלַּי דִּישׁ לְהַקְמִיר כְּכֹל זֶה מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵין וְכַדְאִיתָא שֶׁם בְּצִיפָא ח"ה⁴.

4) אמנם, מי שהולך תמיד בטלית קטן תחת בגדיו, ואף כשהוא

הלכות ציצית סימן יז

יז מי הם החייבים בציצית, ובו ג' סעיפים:

א מנחות מג ב שם
זכרית הרי"ף ורא"ש
ב שם התוספות
ג רמב"ם פסק ג
ה הלכות
ד ספק מב

א אף-על-גב דקתיב וראיתם אתו, סומא (א) חייב בציצית, מפני שנתרבה מ'אשר תכסה בה', וקרא ד'וראיתם אתו' אצטרף למעט (ב) כסות לילה (ע"ל סי' יח): **ב** בנשים (ב) ועבדים פטורים, מפני שהיא מצות עשה (ג) שהזמן גרמא. הגה ומפל מקום אם רוצים לעטפו (ד) ולברך עליו הירשות בידן כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא (תוס' והרא"ש והר"ן פ"ב דרי"ה ופ"ק דקדושין), אף מחזי כהנא, ולכן אין להן לבלש ציצית, הואיל (ה) ואינו (ו) חובת גברא (אגור סימן כז), פרוש, אינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית. ולקמן בסימן יט אמר, כשיש לו טלית מארבע כנפות (ולבשו). **ג** טמטום ואנדרוגינוס (ו) חייבין מספק, ויתעטפו (ז) בלא ברכה (פרוש טמטום לא נודע אם הוא זכר או נקבה, ואנדרוגינוס לש לו (ח) זכרות ונקבות). (הגה ולפי מה שנהגו נשים לברך במצות עשה שהזמן גרמא (ג) [ג] גם הם [זכרו] (דברי עצמו): **ג** יאקן היודע להתעטף, אביו צריך (ט) לקח לו (ד) [ד] ציצית (י) לתנכו: הגה ודוקא כשיודע לעטף שני ציציות

שערי תשובה

[ג] גם הם נכרכו. עכ"ט. ומ"ש דאי בריה הוא לא יברך, כי"כ ג"כ בעלת תמיד, וכובר"י סי' תר"מ כתב דמה בכך, דאי משום בריה לא נצטווה, גם נשים לא נצטוו ומברכות אי"ה בריה ע"ש. ודבריו נכונים. וענין בשאגת ארזה סי' לא פתח דכלאים בציצית לא שרא דחמקא אלא במקום מצוה, לכן טמטום ואנדרוגינוס אע"ג דחתיבים מספקא מ"מ כלאים אסור; ולכן אפילו להגן רבנא דס"ל סדין בציצית חייב לעשות לכן של מינו, מ"מ בטמטום ואנדרוגינוס אין להטיל אפילו לכן בכגד פשמן הואיל ואינו ראוי לבייל, ותכלת מן התורה ע"ש. וקרא דאף אם נאמר שהוא בריה מ"מ לא אעיתו באסור כלאים, דהא גם נשים חייבים, ואי"כ שפיר שיקי הך טעמא שאינו ראוי לביילה דתכלת. ועוד כתב בשאגת ארזה שם דאם הבגד הוא ספק בתי חייב ואסור להטיל בה תכלת כמשי כלאים. אז אפילו אם הוא שיקי פשמן אין להטיל אפילו לכן מטעמא דלעיל שא"ר לביילה מן התכלת ע"ש: [ד] ציצית לתנכו. עכ"ט. וכתב בא"ר בשם ספרו ורא"ש, להלביש לקטן ט"כ כשיודע

באור הלכה

לענין שיתיה נקרא שמו בת ד' כנפות¹⁸, אבל אם-כן נהיה מוכרחין לומר דמצרפינן ארף ורחב של הבגד הנרדף לחייב של השלית קטן בציצית; ובאמת אין דין זה ברורי, ויש אומרים דבעינן כדי ראשו ורובו בין בארף ובין ברחבה¹⁴, ענין בארצות-התיים. ומכל מקום נראה לי דאם השלית קטן מתווכך בכל צד כשעור אמה על אמה, בודאי נוכל לסמך ולברך עליו, דאף אם תמצוי לומר דלא מצרפינן צד אחד להשני לענין זה, הלא כמה אחרונים סוברין דשעור אמה על אמה לבר הוא שעור בגד התיב בציצית; ושעור האמה הוא ששה פסחים ולא בעינן אמה שלנו. כתב הפרי"מגדים: אם יש בהבגד כדי לכסות ראשו ורבו אלא שהוא לבלוש כמשי ואין יוצא בו לשוק גרתי, וסתם בגדי-אדם יוצאין בו לב"ח דסובר תרמי בעינן, וכמו שפסק הטור ויכמו שכתב הפג"ן אברהם בסוף דבריו להמירין, אפשר דאין הכי נמי בעניננו דאין ראוי לברך על טלית קזה, דבחר בעמל אולינן, וצריך עיון. ולכאורה הוא פלא. דבדבריא לא נתנה התורה שעורין בכל אחד לפי דעתו; גם דלא אמרו בברייתא "והוא יוצא בה ארעי לשוק" אלא "והגדול יוצא בה". ואפשר דלשון ה"ב"ח בסימן זה, ע"ש, הביאו לספק זה, אבל באמת ה"ב"ח לא כנו לזה, ויותר נראה לי דמה שהביאו לו לספק זה משום דהוא כתב באש"ל-אברהם דלה"ב"ח אם הוא יוצא בה גרע, אף שאין בה ראשו ורבו של קטן ואין שום אדם יוצא בה, אפילו הכי חייב, דאולינן בתי דידה ולא אמרין בטלה דעתו, משום הכי מסתפק נמי להפך, מה שאין כן לפי מה שברנו מתחלה אין שום ספק בזה דתיב:

חייב לעשות בו ציצית, מה שאין פן לולב דגבי איש הוא חובת גברא, שהוא חובת הגוף. ודע, (ו) דאנן פסקינן גבי ציצית, חובת גברא ולא חובת גברא, ותרוניהו לקלא: חובת גברא לקלא, למעוטי חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש השלית אף-על-פי שיש לו ארבע כנפות פטורה מציצית; לאו חובת גברא, שאינו חייב לקנות לו טלית מארבע כנפות ולובשו אז חייב בציצית; ענין סימן יט: (ו) חייבים מספק. דספק תורה לתקמא, פן כתב בית-יוסף. ומשעור מזה דבר שחייבו בו כדברבנן, כגון טלית שאולא אתר שלשים יום, וכביל בסימן יד, או בגד שחייבו רק מטעם ספק, כגון בגד שחייבו פתחו מצוי סתום, וכביל בסימן יז, וראשין לילך בו בלא ציצית. וענין פרי"מגדים שכתב עוד בענין זה, ואולי ייש להחמיר בכל זה מפני שמריה העין וכדאיתא שם בסעיף ה': (ז) בלא ברכה. פיון דעקר החיוב הוא רק משום ספקא, לענין ברכה שהוא מדרבנן אולינן בה לקלא. וענין לקמן בסימן סז במשנה ברורה מה שכתב שם אי"ה כמה כללים בשם הפוסקים בזה: (ח) זכרות ונקבות. והוא גם-כן ספק זכר או נקבה. וענין בארצות-התיים שהביא ראיה ממנה מקומות דפסקינן פן להלכה דהוא בגדר ספק, ולא כמא דאמר דהוא בריה בפני עצמו: **ג** (ט) לקח לו ציצית. פרוש, לקח לו (ו) בגד של ד' כנפות ולהטיל בו ציצית כדי לתנכו במצות¹⁶. ושעור טליתו, כתב בפרי"מגדים בסימן טז ובדף התיים שהוא כדי להתעטף בו ראשו ורבו של¹⁶, ומשעורין בקטן עצמו שמתעטף בו לפי גדלו ולפי קטנו; ואם יש בו זה השעור, אז צריך אביו להטיל בו ציצית ולברך עמו¹⁷, ואם אין בו זה השעור, אין מברכין עליו¹⁸: (י) לתנכו. כל זה (ח) דוקא כשלא הגיע ערדן ליי"ג, אבל מייג

באר היטב

(א) ועבדים. ענין וד'ארתן סי' טז: (ב) חובת גברא. פי' שאינו מחייב לקח לעצמו טלית כמ"ש סי' כד. ודע דאנן פסקינן גבי ציצית חובת גברא ולא חובת גברא, ותרוניהו לקלא: חובת גברא לקלא למעוטי חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש השלית אע"פ שיש לו ד' כנפות פטורה מציצית, ולא חובת גברא, שאינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית, רק אם יש לו טלית מדי' כנפות ולובשו אז חייב בציצית, ענין סי' יט: (ג) גם הם נכרכו. וחסה אני דנהי דטמטום וברך מהאי טעמא וגם אנדרוגינוס למ"ד ספקא הוא, אלא למ"ד בריה בפני עצמה הוא למה לברך, שכנה"ג. וענין בלבוש ו"ח. וענין כספר בני-חנא שמפסל במקום שיש בו ספקות להתחייב כדי לברך אם נאמר ספק ברכות להסל: (ד) ציצית לתנכו. דוקא פחות מן י"ג אבל מייג ואילך חייב בציצית כגדול. ומ"ש בדרשות מהרי"ל

משנה ברורה

א (א) חייב בציצית. ופשוט דיוכל לברך גם-כן עליהן, אף שיבדק אותן מתחלה במשמוש ידיו או יבקש לאחד לברכם: (ב) כסות לילה. והסבא נותנת לרבות כסות סומא ולמעט כסות לילה, (ב) משום דכסות סומא לשנו על-כל-פנים בראיה אצל אחרים, אבל כסות לילה אינו בראיה אצל אחרים: **ב** (ג) שהזמן גרמא. דהא בלילה לאו זמן ציצית הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מהם (ג) אפילו מדרבנן, (ד) דהקשה כל התורה לתפלין דקתיב בהו" (לענין תהיה תורת ה' בפיך¹⁹, וכמו דפטרות מתפלין דאתקשו לתלמוד תורה דקתיב בה "וישננתם לבניך" ולא לבנותיך, פן פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא; ועבדים ילפינן בגונה שנה' לה' לה' מאשה, דכל מצוה שהאשה פטורה גם העבד פטור: (ד) ולברך עליו. דאף מי שאינו מצוה ועושה (ד) יש לו שכר²⁰, וישך לומר יוצגני' פיון שהאנשים נצטוו, גם הם יש להם שכר²¹: (ה) ואינו חובת גברא. בזה (ה) מתירין למה מברכות הנשים על לולב דהוא גם-כן מצות עשה שהזמן גרמא, ותרין שאני הקא שאינו חובת גברא, שאפילו איש אין עליו חייב דאוריתא לקנות טלית בת ארבע כנפות, אלא אם מתעטף

שער הציון

(א) ט"ז: (ב) ברכות יט ע"ב: (ג) קדושין לד': (ד) מנ"אברהם (ה) ט"ז: (ו) באר היטב: (ז) ב"ח וארצות-התיים בשם התוספות: (ח) באר היטב: